

Verslag: Natuurinclusieve landbouw mondiaal; in het zuiden en Nederland

Organisaties: Rich Forests (Roos Nijpels) en Roggebotstaete (Lennard Duijvestein)

Verslag: Laura van Oers (Stagiair RVO)

Deel I: INTRODUCTIE DOOR ROOS EN LENNARD MET VRAGEN ACHTERAF

De workshop staat in het teken van **voedselbossen**. Roos vertelt vanuit haar ervaring en kennis over voedselbossen in zuidelijke landen in Azië, Zuid-Amerika en Afrika. Daarnaast verricht ze ook werk in Nederland en is ze nauw betrokken bij het werk van Lennard in Dronten. Lennard beheert een landgoed in Dronten waarin natuur en landbouw samenwerken. Hij gaat daar binnenkort ook een voedselbos aanleggen.

Roos Nijpels – Rich Forests

Doel RichForests: productie en biodiversiteit

- Naar verrijkende productie methoden
- Aansluiten bij “sustainable development goals”
 - o Doelstelling 2:
 - honger verminderen (zeker in zuidelijke landen)
 - voedselzekerheid bewerkstelligen
 - waarde en kracht van het voedsel wat je eet
 - duurzame productiemodellen
 - o HOE?
 - Re-think! Opnieuw ontwerpen van bekende systemen
 - Niet een “halverwege oplossing” maar opzoek naar een nieuw systeem
 - o Zo bedacht dat het “plussen” oplevert:
 - Op klimaat, biodiversiteit, inclusiviteit (geen uitsluiting kleine boeren), duurzame en lokale markt

Wereldwijd restoratie programmas

- Weer bomen planten!
 - o Ook in Nederland als doelstelling van staatsbosbeheer
- Steeds meer initiatieven draaien om bomen
 - o Maar men moet ook verder kijken dan de bomen.
 - De bomen zijn slechts 1% van de biodiversiteit. Ook kijken naar andere zaken

Beweging in het zuiden

- Geworteld in het zuiden met pioniers in die specifieke landen
 - o Experts in diverse landen: Honduras, Sri Lanka, Cameroon, Costa Rica etc.
 - o Maar ook in Nederland!
- Niet alleen kleine boeren, ook met grote organisaties / theeplantages

Voorbeeldproject: Theeplantages in Sri Lanka

- Huidige staat: monocultuur thee plantages
 - o Gevaar: in de verloop van tijd resulteert dit in heuvels met alleen maar gras waar niets anders meer kan groeien (= degraderen van land)
 - Vroeger: doorschuiven naar een nieuw stuk land
 - Dat kan niet meer, je mag niet zomaar andere stukken land ontginnen
 - o Uitdaging: dit soort stukken land weer omvormen tot productieve gronden
 - o MAAR! Liever nog eerder inspelen.
- Hoe? Voedselbossen
 - o In samenwerking met theeboeren kijken hoe ze een voedselbos kunnen maken op hun stuk land
 - o Producten verbouwen tussen de theeplantages
 - Thee als ondergroei, daarboven groeit fruit, kruiden etc.

Analog forestry

- Gebaseerd op het echte systeem ga je een bos "ontwerpen"
 - o Je kiest dezelfde functions, lagen en structuren als in een echt bos
 - Vb: plant bomen met een waterfunctie
 - o Doel: je ziet het verschil tussen een echt en analoog bos (vrijwel) niet!
- Het ontwerpen van een bos vereist een multi-functionele aanpak
 - o Hoe versterken functies elkaar?
 - Voorbeeld: heb je een boom nodig met diepe wortelen, kies dan gelijk een soort die ook noten levert voor apen die van nature in dat gebied voorkomen of voor de markt
- En hoe werkt dat ontwerpen dan?
 - o Je maakt een formule van het oorspronkelijke bos:
 - o INVOER
 - Welke lagen zie ik? Welke bomen? Welke functies?
 - Maar ook: wat zie ik niet? Wat mis ik op het stuk grond wat ik wil herontwerpen?
 - Misschien nog wel belangrijker: wat wil de eigenaar en alle andere partijen die op of rondom dit stuk grond leven? Wat kan er in de omgeving (bijv. buffer nodig tegen pesticides van de buren)?
 - Zo dat mensen er iets mee willen én kunnen
 - Maar misschien ook wat de lokale markt vraagt

Transitie naar een voedselbos

= Net als iedere transitie lastig en verloopt langzaam!

- Tip: je hoeft niet alles in een keer te veranderen.
 - o Voorbeeld: het combineren van 1-jaarsgewassen met meerderejaarsgewassen (voedselbossen) totdat die laatste ook wat gaan opleveren
 - Op deze manier overbrug je de transitiejaren en maak je het risico kleiner voor de boer.

Overtuigen producenten én consumenten

- Werken aan goed onderbouwende cijfers is belangrijk
 - o Economisch vertrouwen winnen van een bank of investeerder
 - o Maar ook voor de boeren zelf!
 - Hoger inkomen door toegevoegde producten
- Maar: voedselbossen alleen een succes als er ook een markt is!
 - o Consumenten te bereiken door het “zichtbaar” maken
 - van producten van zuidelijke partners via een website
 - voedselbosproducten uit Nederland
 - mensen uitnodigen bij een voedselbos in Nederland
 - hoe ziet het er uit, hoe zit het in elkaar

Lennard Duijvestein - Roggebotstaete (Dronten)

- Lennard heeft een visie die heel mooi raakt aan Rich Forest.

Positief over natuur-inclusieve landbouw

- Nieuwe bewegingen buiten bestaande cirkels
- Steeds volwassere sector
 - o Cijfers om het te bewijzen
 - o Projecten die goede voorbeelden zijn
 - Waar hij er graag één van is

Achtergrond

- Begonnen in 2012 als vrijwilliger
- Roggebotstaete is een ecologisch landgoed
 - o Prive persoon heeft het geschonken aan Roggebot Staete met het doel om er een “dienst voor het milieu” te doen

Projectontwikkeling

- a) wat kan je met de grond zoals die er nu ligt?
 - Walnoten, eikbos, kruidenrijke graslanden, duinbos, kers etc.
- b) Beesten op het landgoed
 - Drenthse heideschaap (met uitsterven bedreigd), bijenstal etc.
 - Varkens
 - Brandrode runderen
 - o Vleesproductie en graslanden natuurlijk bewerken
- c) Nieuwe projecten
 - Kruidentuin met bloemenweide
 - Paddestoelen kweken
- d) Weghalen bomen die er staan
 - Productiviteit van deze bomen niet hoog
 - o Hoe kan het bestaande bos verder ontwikkeld worden
- e) Met projecten mensen trekken
 - Hoe kan je continue activiteiten daar om heen organiseren?
 - o Vrijwilligers dagen, markt, opening van de bijenstal vieren
 - o Mensen de mogelijkheid geven om lid te worden van ons project
 - o Natuur beschermen door mensen mee te nemen

- Eten uit het wild
 - Vaak nog gezonder vooral als het onbewerkt en vers is.

Heel idealistisch begonnen

- Maar nu doelgroepen benoemen, voor wie ben je er?
- Businessmodel op educatie en beleving! → producten komen later
 - Educatie voor kinderen
 - “De hipsters”
 - Komen graag in de natuur – “beleving”
 - Het in leven houden van varkens is momenteel winstgevender dan ze verkopen voor blees
 - Voedingsprogramma's aanbieden
 - Bedrijfsleven, catering
- Toekomst plannen
 - Adventure route voor kinderen
 - Nieuwe werkplaats

Vragen vanuit de zaal

Hoe is jullie relatie met staatsbosbeheer?

ANTWOORD LENNARD

- Ze geven veel ruimte, maar weinig pro-actief zovan: dit zijn kansen

Welke achtergrond (kennis) heb je zelf?

ANTWOORD LENNARD

- Hij is bewust van zijn eigen onwetendheid
 - Veel geïnvesteerd in het kennis op doen via zijn eigen (sociale) netwerken
 - Mensen op zich heen zoeken
 - Youth Food Movement
 - Samenwerken met Rich Forests
 - Bio-boer in de omgeving

Is het hele voedselbos idee niet te “mensgericht”? Vorm je het landschap niet puur naar de mens als je het doel hebt om overal voedsel uit te willen halen?

ANTWOORD ROOS

- Analogy forestry is gericht op degraderende stukken land
- We maken *geen* landbouw van een natuurgebied
 - Maar proberen landbouwgebieden rijker en diverser te maken

Reactie zaal: hoe sympathiek de oplossingen ook zijn, het is altijd oppassen geblazen. Arme mensen in de landen waar jullie werken willen vaak alles uit het systeem halen.

ANTWOORD ROOS

We kijken naar alle gebruiks, ook naar de dieren in het systeem.

- Perspectief van de “landschapseigenaar”
 - Het is pure winst als je van niets naar een stuk land met biodiversiteit en lokale ontwikkeling gaat
 - Maar vanuit een landschapsperspectief kijk je ook naar andere functies die het in het gebied goed doen

Hoe zorg je nou dat dit soort initiatieven ook gezonde (economische) bedrijven worden waar veel geproduceerd wordt? We moeten uiteindelijk allemaal eten.

ANTWOORD LENNARD

- Ervaring: Biologische boerin was eerst ook skeptisch maar ziet nu dat het juist een aanvulling kan zijn voor vele boerderijen
 - o Het biedt ruimte voor een nieuwe tak
 - o Niet perse een totale omslag: dat doe je niet zomaar

ANTWOORD ROOS

- Dit zien we ook in de zuidelijke landen.
 - o Behoudt van één jaars gewassen (rijst) in combinatie met meerjarige gewassen zoals koffie en thee.
- Er is behoefte naar boeren die ervaring er mee op gaan doen.
- En Wetenschappelijke instituten die er op instappen

Hoe kijk je aan tegen de logistiek van zo'n divers systeem? Nu een vrachtwagen die neemt een bulk mee, dan helemaal niet.

ANTWOORD ROOS

- Thee is nog steeds bulk. Wordt verzameld van diverse smallholders en dan in bulk naar de internationale markt
- Bijproducten van het voedselbos zijn toegenomen
 - o Lokale markt en eigen gebruik
 - o Logistiek minder een probleem
 - maar wordt natuurlijk wel anders.
 - Volume's worden lager.

LENNARD

- Transport en distributie wel een uitdaging
 - o Wat gebeurt er als iedereen naar de lokale boer gaat rijden?

Hoe zit het met plukken in een voedselbos?

ROOS

- In het zuiden is het eigenlijk de normaalste zaak van de wereld (met de hand plukken)
- Hier in Nederland zijn de boeren tractoren gewend en krijgen we vaker ook de kritiek: ik ga echt niet plukken
 - o Technologie kan hier wellicht helpen
 - o We sluiten het in ieder geval niet uit dat technologie en natuur-inclusieve landbouw niet samen kunnen gaan!
 - Pluk-drones?

Hoe zie je de spanning tussen het voedselbos zo laten en mensen die langskomen om het te beleven en er door heen lopen? Ik ken een boer die zegt: ik wil geen vrijwilligers dan gaat heel mijn benedenvegetatie eraan.

ROOS

- Ligt natuurlijk aan je veld: landgoed is toegankelijk voor iedereen, een prive erf niet
- Je houdt daar rekening mee in het bouwen van een systeem
 - o Er zijn veel manieren hoe je dit kan doen zonder schade aan te richten.

Lennard, zojuist gaf je aan dat de beleving meer oplevert dan de productie. Hoe ga je hier mee om en moet dit omdraaien?

- Je moet je als ondernemer / boer afvragen: wat / wie wil je zijn?

- Wij zien meer een rol als inspirator, andere boeren laten zien dat het werkt.
 - Laten zien dat het een werkzaam model is
 - Educatie, mensen uitnodigen
- Als dadelijk de varkens oud genoeg zijn voor de slacht, het voedselbos enkele jaren staat dan is daar echt wel geld uit te halen
 - Wel erg extensief

Deel 2: VRAAG AAN HET PUBLIEK OMTRENT HET MANIFEST NATUUR-INCLUSIEVE LANDBOUW

- Wat zou er nodig zijn om jullie aan te laten haken?
- Wat is jullie achtergrond?

Persoonlijke voorbeeld uit de zaal:

Hetty Adams – Voesebos collectief Limburg

- Ze stimuleert voedselbossen in Limburg
- Het thema leeft in Limburg
- Ze wilt mensen inspireren

Stefan Andstede – Achterhoek

In gesprek met natuurmomenten om een boerderij te starten waar natuur een rol kan hebben
Klein boerderij omzetten, stapsgewijs naar een hele natuurlijke landbouw.

Opmerkingen zaal (samenvattend):

➔ 7 boodschappen

1. *Natuur-bos-akkerbouw kan nog veel meer samen*

- Wat is de voorwaarde
- De grensgebieden misschien zitten daar perspectieven.
- Er is geen gesprek gaande, organiseer iets
 - Maar: wie is daar verantwoordelijk voor?

2. *Creër overzicht*

- Allemaal belangengroeperingen die zich op werpen
- Hoe verhoudt het een met het ander?
- Er zijn heel veel toe te juichen initiatieven, waar sluit in me bij aan?
 - Waar haakt het aan aan elkaar?
 - Wat zie ik als iets positiefs?
 - Wie ondernemen er daadwerkelijk stappen?
- Je hebt verbinders nodig tussen de netwerken
 - We streven naar het zelfde maar hoe verbinden we dit.

3. *Sluit mensen niet uit*

- Stelling: alleen “natuurboeren” in natuurgebieden laten boeren
 - Staan de andere boeren dan toe te kijken?
 - Je loopt dan heel veel kennis en kunde mis
 - Je creëert op deze manier je eigen markt, iets wat niet moet kunnen.

4. *Kennis in het onderwijs (Onderwijsadviseur en docent HAS aan het woord)*

- Boeren geven aan: we willen iets doen op dit gebied, maar wij missen de kennis én we kunnen niet terecht bij reguliere agrarische adviesbureaus
 - Hoe kunnen we de kennis versterken?
- Onderwijs nog erg conservatief, industrieel
- Transformatie is moeilijk

- Het begint allemaal met de groene opleidingen
 - Biologische of agro-ecologische opleidingen
 - Bedrijfsmatige overwegingen belemmeren scholen om het onderwijsaanbod aan te passen
 - College van bestuur vindt het allemaal eng
 - Maar verandering is per definitie eng!
 - Zeker voor een school of instituut met vele belangen
 - Initiatieven vanuit de studenten
 - Voorbeeld: groep studenten wil een voedselbos starten
 - Vraag? Waarom zo'n haast? Het kan niet allemaal zo snel gaan
5. *De grote coöperaties moeten ook mee*
- Geven aan te weten dat ze het op een andere manier moeten doen
 - Zitten nu teveel op economische peilingen
 - Het gaat razendsnel, zeker als ze verlies maken met het huidige model!
 - Verbinden van mensen binnen en tussen de grote organisaties.
6. Nadenken over inkomenskloof in de transitiejaren
- Subsidies?
 - Vermogende particulieren?
7. *Praat met elkaar en heb niet te snel een mening*
- Mensen hebben altijd een mening over een andere groep
 - Ouderen vs. Jongeren
 - Opmerking dat jongeren wel willen innoveren en oudere boeren niet
 - Biologisch vs. Conventioneel
 - Ga met elkaar in gesprek, leer van elkaar